



Sygn. akt I PK 78/19

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 28 października 2020 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Katarzyna Gonera (przewodniczący)

SSN Maciej Pacuda

SSN Krzysztof Rączka (sprawozdawca)

Protokolant Anna Matura

w sprawie z powództwa A. K.

przeciwko Izbie Administracji Skarbowej w Ł.

o odszkodowanie z tytułu nierównego traktowania w zatrudnieniu,

po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w dniu 28 października 2020 r.,

skargi kasacyjnej strony pozwanej od wyroku Sądu Okręgowego - Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Ł.

z dnia 18 grudnia 2018 r., sygn. akt VIII Pa (...),

oddala skargę kasacyjną.

UZASADNIENIE

Wyrokiem z 18 grudnia 2018 r., sygn. akt VIII Pa (...), Sąd Okręgowy w Ł. oddalił apelację powoda A. K. oraz pozwanej Izby Administracji Skarbowej w Ł. od wyroku Sądu Rejonowego w Ł. z 13 czerwca 2018 r., sygn. akt X P (...), którym Sąd pierwszej instancji zasądził od pozwanej na rzecz powoda kwotę 14.467,26 zł

tytułem odszkodowania za nierówne traktowanie w zatrudnieniu wraz z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od 29 sierpnia 2017 r. do dnia zapłaty (pkt 1), oddalił powództwo w pozostałym zakresie (pkt 2), nie obciążył A. K. kosztami procesu (pkt 3) oraz nadał wyrokowi w punkcie 1 rygor natychmiastowej wykonalności do kwoty 4.822,42 zł (pkt 4 wyroku).

W sprawie ustalono, że powód A. K. zawarł 31 lipca 1997 r. umowę o pracę z Urzędem Kontroli Skarbowej w Ł. na trzymiesięczny okres próbny od 1 sierpnia 1997 r. do 31 października 1997 r. na stanowisku radcy prawnego, w wymiarze 1/2 etatu. 24 października 1997 r. strony zawarły umowę o pracę na czas nieokreślony, na stanowisku radcy prawnego, w wymiarze 1/4 etatu.

Pismem z 19 stycznia 2005 r. pracodawca zaproponował przeliczenie stażu pracy powoda, zaliczając do niego okres od 2 stycznia 1990 r., a nie jak dotychczas od 1 sierpnia 1997 r.

Od 7 stycznia 2009 r. powód został zatrudniony w wymiarze 7/8 etatu.

Poprzednio powód był zatrudniony w Centralnym Ośrodku Szkolenia Urzędu Ochrony Państwa (w okresie od 1 października 1981 r. do 31 stycznia 1997 r.). W okresie od 1 lutego 1997 r. do 31 lipca 1997 r. powód pracował w Urzędzie Celnym w Ł.. Pracodawca powoda miał wiedzę w zakresie poprzedniego zatrudnienia A. K. Jako pracownik organów bezpieczeństwa powód był funkcjonariuszem Wydziału Śledczego. Do zadań wydziału należało ściganie sprawców przestępstw. Powód pracował w sekcji przestępczości gospodarczej. Wykonywał czynności procesowe pod nadzorem Prokuratury - przesłuchiwał świadków, gromadził materiał dowodowy.

W 1990 r. powód poddany był ocenie przez komisję, która stwierdziła, iż A. K. może dalej pełnić służbę, uzyskał również certyfikat. Po tym czasie powód służył w Policji, w Wydziale Dochodzeniowo-Śledczym, zajmował się przestępstwami przeciwko życiu. Po kilku miesiącach powód powrócił do poprzedniej służby.

Pracodawca powoda miał pełną wiedzę o zatrudnieniu A. K. od 1981 r.

W dniu 24 marca 2009 r. A. K. złożył oświadczenie, że w organie bezpieczeństwa państwa wymienionym w art. 2 ustawy z dnia 18 października 2006 r. o ujawnianiu informacji o dokumentach organów bezpieczeństwa państwa w lat 1944-1990 oraz o treści tych dokumentów pełnił służbę do 1 lipca 1989 r.

Pracodawca nie prowadził merytorycznych analiz w zakresie sposobu wykonania obowiązków przez pracowników oraz faktu ich zatrudnienia w organach bezpieczeństwa, nie analizowano również stanowisk jakie zajmowali w tych organach.

Wprowadzenie do ustawy o KAS rozwiązań typu art. 144, zgodnie z którym w jednostkach organizacyjnych KAS może być zatrudniona albo pełnić służbę osoba, która nie pełniła służby zawodowej ani nie pracowała w organach bezpieczeństwa państwa wymienionych w art. 2 ustawy z 18 października 2006 r. o ujawnianiu informacji o dokumentach organów bezpieczeństwa państwa z lat 1944-1990 oraz treści tych dokumentów (Dz.U. z 2017 r., poz. 2186), ani nie była ich współpracownikiem co oznacza, że przy naborze do pracy albo przyjęciu do służby w jednostkach organizacyjnych KAS, kandydaci urodzeni przed 1 sierpnia 1972 r. są obowiązani do złożenia kierownikowi jednostki organizacyjnej oświadczenia dotyczącego pracy lub służby w organach bezpieczeństwa państwa, o których mowa w ust. 1, lub współpracy z tymi organami, miało prowadzić do zbudowania organizacji, w której pełnienie służby czy świadczenie pracy miało odbywać się przez osoby o nieskazitelnym charakterze i nieposzlakowanej opinii.

W ocenach okresowych powód otrzymywał oceny pozytywne. W ostatniej ocenie okresowej, obejmującej okres od 24 sierpnia 2015 r. do 28 lutego 2017 r., wystawionej 5 kwietnia 2017 r., we wszystkich kryteriach powód otrzymał ocenę powyżej oczekiwań. W uzasadnieniu oceny wskazano, że powód wykonuje obowiązki bardzo sumiennie, charakteryzując się przy tym wysokim poziomem rzetelności i profesjonalizmu. Wskazano, że dzięki „ogromnej wiedzy i doświadczeniu wspomaga pozostałych radców prawnych w rozwiązywaniu szczególnie skomplikowanych problemów”, „dzięki doskonałej organizacji pracy i zaangażowaniu swoje zadania wykonuje prawidłowo i terminowo”.

W sprawozdaniu z wizytacji przeprowadzonej w Izbie Administracji Skarbowej w Ł. z 22 marca 2017 r., przełożeni powoda podkreślali ogromne doświadczenie powoda, ponadprzeciętną wiedzę, słowność i terminowość w wykonywaniu obowiązków. Wskazywali, że powód cieszy się autorytetem. Wskazywano także, że szkolenia, które prowadzi, są oceniane wysoko za ich merytoryczny poziom i przystępny sposób przekazywania wiedzy.

Powód otrzymywał nagrody za zaangażowanie i rzetelne wykonywanie obowiązków. 22 lipca 2015 r. otrzymał prawo do noszenia Srebrnej Odznaki Honorowej za Zasługi dla Skarbowości Rzeczypospolitej Polskiej.

Wynagrodzenie powoda wynosiło 4.018,68 zł (wynagrodzenie zasadnicze) i 803,74 zł (dodatek stażowy).

Powód był również wykładowcą - trenerem Administracji Skarbowej, zajmował się szkoleniem pracowników z zakresu różnych dziedzin prawa.

W listopadzie 2011 r. powód otrzymał dyplom za zaangażowanie i profesjonalne przeprowadzenie szkoleń specjalistycznych dla oficerów młodszych Służby Celnej oraz za aktywne wspieranie procesu dydaktycznego. W 2013 r. powód otrzymał dyplom uznania za pracę w zespole przygotowującym „System szkolenia w administracji skarbowej” przez współtworzenie dokumentu głównego oraz weryfikację merytoryczną programów szkoleń.

W dniu 7 stycznia 2016 r. dyrektor Izby Administracji Skarbowej T. W. wszedł do pokoju powoda i powiedział, że powód nie będzie dłużej kierownikiem zespołu radców prawnych. Po kilku dniach od tej rozmowy powód otrzymał propozycję porozumienia, którą podpisał. Powód zrezygnował ze stanowiska kierownika referatu obsługi prawnej.

W 2016 r. do powoda zadzwonił pracownik Centrum Edukacji Zawodowej Resortu Finansów z prośbą o przeprowadzenie szkolenia. Z uwagi na fakt, iż powód nie miał już urlopu do wykorzystania, wystąpił do pracodawcy z wnioskiem o udzielenie mu urlopu bezpłatnego na ten cel - było to wskazane we wniosku urlopowym. Tego samego dnia przełożona powoda przyszła do niego i oddała A. K. jego podanie o urlop bezpłatny. Przełożona powoda wyraziła zgodę na ten urlop, lecz dyrektor nie wyraził takiej zgody.

Powód w okresie od grudnia 2015 r. do grudnia 2017 r. był jedyną osobą, której odmówiono udzielenia urlopu bezpłatnego.

Przełożona poinformowała również powoda, iż dyrektor wystąpił do Centrum Edukacji o wykreślenie powoda z listy trenerów. Po tym okresie powoda nie proszono więcej o prowadzenie zajęć z zakresu szkoleń ze służby cywilnej. Powód przez ostatnie 20 lat prowadził zajęcia szkoleniowe w wymiarze 100 godzin dydaktycznych rocznie, przeznaczał na to połowę swojego urlopu wypoczynkowego.

Powód prowadził szkolenia, ponieważ to lubił, nie był w żaden sposób zobligowany do takiej działalności.

W 2016 r. miała miejsca reforma, której celem było połączenie trzech odrębnie funkcjonujących administracji - celnej, kontroli skarbowej i podatkowej, z Izbą Skarbową i Urzędami Skarbowymi. Połączenie obejmowało sferę merytoryczną, kadrową i finansową. W zakresie zatrudnienia Dyrektor Izby Administracji Skarbowej miał swobodę w doborze pracowników, obowiązywały go jedynie ograniczenia z ustawy.

W wyniku reorganizacji i konsolidacji służb celnych i skarbowych w jeden organ - KAS wszyscy radcowie prawni z UKS znaleźli zatrudnienie w nowych strukturach. Po ostatecznej reformie - po składaniu propozycji pracy - tylko powód nie został zatrudniony. Powód był zatrudniony jeszcze w Administracji Celnej. Z dnia na dzień wydana została decyzja przełożonych, którą wprowadzono zakaz zatrudnienia radców w innym urzędzie. Aby poukładać sprawy w związku z innym zatrudnieniem, wobec wydanej decyzji, powód złożył podanie o udzielenie mu urlopu wypoczynkowego. Przełożeni odmówili udzielenia mu tego urlopu. Bezpośredni przełożony wyraził zgodę na urlop, dyrektor Urzędu nie.

Wcześniej w czasie służby nie podważano kwalifikacji i kompetencji powoda ze względów politycznych, z powodu jego wcześniejszego zatrudnienia.

Spośród 6 radców prawnych zatrudnionych w Urzędzie Kontroli Skarbowej na dzień 31 grudnia 2016 r. powód miał najdłuższy staż pracy i jako jedyny nie otrzymał propozycji zatrudnienia.

W UKS propozycji zatrudnienia, ze względu na niespełnienie wymagań z art. 144 ustawy z 16 listopada 2016 r. o Krajowej Administracji Skarbowej – zwanej dalej ustawą o KAS (jednolity tekst: Dz.U. 2020 r., poz. 505 ze zm.), nie otrzymało łącznie 16 osób, w tym tylko 1 radca prawny.

Pismem z 31 maja 2017 r. powód został poinformowany, że nie otrzyma propozycji określającej nowe warunki zatrudnienia. Wskazano, iż zgodnie z art. 170 ust. 1 pkt 1 ustawy z 16 listopada 2016 r. przepisy wprowadzające ustawę o Krajowej Administracji Skarbowej (Dz.U. 2016 r., poz. 1948 ze zm.) – zwanej dalej ustawą wprowadzającą, stosunek pracy ulega wygaszeniu z dniem 31 sierpnia 2017 r.

W tak ustalonym stanie faktycznym Sąd Rejonowy w Ł. wyrokiem z 13 czerwca 2018 r. zasądził od pozwanego na rzecz powoda kwotę 14.467,26 zł tytułem odszkodowania za nierówne traktowanie w zatrudnieniu wraz z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od 29 sierpnia 2017 r. do dnia zapłaty (pkt 1), oddalił powództwo w pozostałym zakresie (pkt 2), nie obciążył A. K. kosztami procesu (pkt 3) i nadał wyrokowi w punkcie 1 rygor natychmiastowej wykonalności do kwoty 4.822,42 zł (pkt 4 wyroku).

Apelacje od tego wyroku wniosła zarówno strona powodowa, jak i pozwana. Pozwana zaskarżonemu wyrokowi zarzuciła naruszenie art. 144 ustawy z 16 listopada 2016 r. o Krajowej Administracji Skarbowej, art. 18^{3a} § 1, 2, 3 i 4 k.p. w związku z art. 18^{3d} k.p. oraz art. 18^{3d} k.p. w związku z art. 18^{3a} § 1 k.p.

Sąd Okręgowy w Ł. w wyniku rozpoznania apelacji oddalił zarówno apelację powoda, jak i pozwanej jako nieuzasadnione, podzielając przy tym i przyjmując za własne ustalenia faktyczne Sądu Rejonowego.

W odniesieniu do apelacji pozwanej Sąd drugiej instancji wskazał, że zgodnie z treścią art. 165 ust. 1 przepisów wprowadzających ustawę o KAS pracownicy zatrudnieni w izbach skarbowych stają się, z zastrzeżeniem art. 170, pracownikami zatrudnionymi w izbach administracji skarbowej i zachowują ciągłość pracy. W sprawach wynikających ze stosunku pracy stosuje się przepisy dotychczasowe. Ust. 7 tego przepisu stanowi zaś, iż Dyrektor Krajowej Informacji Skarbowej, dyrektor izby administracji skarbowej oraz dyrektor Krajowej Szkoły Skarbowości składają odpowiednio pracownikom oraz funkcjonariuszom, w terminie do 31 maja 2017 r., pisemną propozycję określającą nowe warunki zatrudnienia albo pełnienia służby, która uwzględnia posiadane kwalifikacje i przebieg dotychczasowej pracy lub służby, a także dotychczasowe miejsce zamieszkania.

Na mocy art. 170 ust. 1-3 pkt 1 stosunki pracy osób zatrudnionych w jednostkach Krajowej Administracji Skarbowej, o których mowa w art. 36 ust. 1 pkt 2, pkt 3 i pkt 6 ustawy, o której mowa w art. 1, oraz stosunki służbowe osób pełniących służbę w jednostkach KAS, o których mowa w art. 36 ust. 1 pkt 1, pkt 2, pkt 3 i pkt 6 ustawy, o której mowa w art. 1, wygasają 31 sierpnia 2017 r., jeżeli osoby te w terminie do 31 maja 2017 r., nie otrzymają pisemnej propozycji określającej nowe warunki zatrudnienia albo pełnienia służby.

Słusznie, w ocenie Sądu Okręgowego, Sąd pierwszej instancji, powołując się na treść art. 165 ust. 7 przepisów wprowadzających ustawę o KAS, wyrażnie określającego kryteria, jakimi musi się kierować pracodawca przedstawiając propozycję zatrudnienia, tj. posiadane kwalifikacje i przebieg dotychczasowej pracy lub służby, a także dotychczasowe miejsce zamieszkania, wskazał, że niedopuszczalne jest, aby przy określaniu propozycji pracy bądź służby uwzględnione zostały inne kryteria pozaustawowe.

Zdaniem Sądu odwoławczego, Sąd Rejonowy w sposób bezbłędny przeprowadził wykładnię art. 165 ust. 7 przepisów wprowadzających ustawę o KAS, trafnie uznając, że interpretacja tego przepisu, zgodnie z którą pracodawca miałby pełną dowolność co do decyzji o przedstawieniu nowej propozycji zatrudnienia, stanowiłaby obejście bezwzględnie obowiązujących przepisów dotyczących rozwiązywania umów o pracę. Sąd drugiej instancji w pełni podzielił także argumentację Sądu Rejonowego, że w orzecznictwie ugruntowany jest pogląd, iż pracodawcy nie przysługuje nieograniczona swoboda co do złożenia nowej propozycji zatrudnienia w przypadku, gdy przepisy szczególne uzależniają kontynuację stosunku pracy od złożenia powyższego oświadczenia (zob. wyrok Sądu Najwyższego z 24 września 2009 r., II PK 58/09, OSNP 2011, nr 9-10, poz. 124, wyrok Sądu Najwyższego z 4 lipca 2001 r., I PKN 525/00, OSNP 2003, nr 10, poz. 248, uzasadnienie uchwały składu 7 sędziów Sądu Najwyższego z 24 kwietnia 2002 r., III ZP 14/01, OSNAPIUS 2002, nr 19, poz. 454). W efekcie Sąd Rejonowy, w ocenie Sądu Okręgowego, doszedł do prawidłowej konkluzji, że art. 165 ust. 7 przepisów wprowadzających ustawę o KAS nakłada na pracodawcę obowiązek oceny spełnienia kryteriów wskazanych przez ustawę, a działanie podmiotu, który jest uprawniony do złożenia propozycji, powinno podlegać kontroli sądowej w granicach klauzuli generalnej nadużycia prawa.

Sąd Okręgowy podzielił wywody Sądu Rejonowego, zgodnie z którymi sąd ma prawo badać przyczyny niezłożenia pracownikowi propozycji dalszego zatrudnienia, choćby w kontekście zakazu dyskryminacji (art. 11³ k.p. oraz art. 18^{3a} i 18^{3b} k.p.) albo naruszenia prawa (art. 67 k.p.), obejścia prawa lub naruszenia zasad współżycia społecznego (art. 8 k.p.).

Zgodnie natomiast z cytowanym w apelacji art. 144 ustawy o KAS w jednostkach organizacyjnych KAS może być zatrudniona albo pełnić służbę osoba, która nie pełniła służby zawodowej ani nie pracowała w organach bezpieczeństwa państwa wymienionych w art. 2 ustawy z 18 października 2006 r. o ujawnianiu informacji o dokumentach organów bezpieczeństwa państwa z lat 1944-1990 oraz treści tych dokumentów (Dz.U. z 2017 r., poz. 2186), ani nie była ich współpracownikiem. Przy naborze do pracy albo przyjęciu do służby w jednostkach organizacyjnych KAS, kandydaci urodzeni przed 1 sierpnia 1972 r. są obowiązani do złożenia kierownikowi jednostki organizacyjnej oświadczenia dotyczącego pracy lub służby w organach bezpieczeństwa państwa, o których mowa w ust. 1, lub współpracy z tymi organami.

W ocenie Sądu drugiej instancji, słusznie Sąd Rejonowy zważył, że powyższe dotyczy, co do zasady, jedynie sytuacji, kiedy mamy do czynienia z „nowym” naborem do pracy lub służby, gdy powyższe oświadczenie składa się np. dyrektorowi izby administracji skarbowej. Mając jednakże na względzie treść art. 177 PWKAS, w którym zobowiązano pracowników i funkcjonariuszy do złożenia tego oświadczenia wraz z tzw. „oświadczeniem lustracyjnym” w terminie do 31 marca 2017 r., brak jest uregulowania przez ustawodawcę ewentualnych sankcji związanych z ich brakiem albo przekroczeniem terminu ich złożenia (np. z powodu choroby lub innych niezależnych od osoby zdarzeń).

Słuszna jest w ocenie Sądu Okręgowego interpretacja art. 144 ustawy o KAS dokonana przez Sąd pierwszej instancji sprowadzająca się do konieczności stosowania art. 144 ustawy do osób nowych, starających się o zatrudnienie w KAS. Przepis ten nie może być samodzielną i jedyną podstawą wygaszenia stosunków pracy tych pracowników, którzy wykonywali pracę dla organów skarbowych, celnych, kontrolnych, ciesząc się dobrą opinią. Sąd Rejonowy prawidłowo zważył, że taka interpretacja wynika z wprowadzenia art. 144 bezpośrednio do ustawy o KAS i braku regulacji w przepisach wprowadzających co do zasad jego stosowania w odniesieniu do osób zatrudnionych w KAS.

W ślad za Sądem pierwszej instancji Sąd Okręgowy uznał, że przepisy wprowadzające ustawę o KAS mają charakter szczególnych uregulowań, związanych z okresem przejściowym po utworzeniu nowej struktury administracji

rządowej w postaci Krajowej Administracji Skarbowej i przepisy ustawy o KAS nie mogą mieć w tym przypadku zastosowania. Przepisy wprowadzające ustawę o KAS nie dają zresztą żadnej podstawy do innego wnioskowania, gdyż nie odsyłają do zastosowania ustawy o KAS w okresie przejściowym (tak wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Kielcach z dnia 6 grudnia 2011 r., II SAB/Ke 72/17).

Tym samym w ocenie Sądu drugiej nie zasługiwał na uwzględnienie zarzut apelacyjny strony pozwanej dotyczący naruszenia art. 144 ustawy z 16 listopada 2016 r. o Krajowej Administracji Skarbowej przez jego niezastosowanie będące skutkiem ustalenia, iż przepis ten dotyczy tylko i wyłącznie osób nowo zatrudnianych lub przyjmowanych do służby w Krajowej Administracji Skarbowej, podczas gdy przepis ten powinien być stosowany do wszystkich osób zatrudnionych i pełniących służbę w Krajowej Administracji Skarbowej w chwili wejścia w życie ustawy.

Również kolejne dwa zarzuty strony pozwanej dotyczące naruszenia przepisów art. 18^{3a} § 1, 2, 3 i 4 k.p. w związku z art. 18^{3d} k.p. Sąd drugiej instancji uznał za chybione. Nie ulega bowiem w ocenie Sądu Okręgowego wątpliwości w myśl powołanych przez Sąd Rejonowy przepisów art. 144 ustawy o KAS, art. 24 i art. 32 Konstytucji, art. 11² k.p., art. 11³ k.p., art. 18^{3a} k.p., art. 18^{3b} k.p., zasad wynikających z prawa unijnego [art. 12 ust. 3 Rezolucji Parlamentu Europejskiego z 12 kwietnia 1989 r. (Dz.Urz. C 120 z 16.05.1989) będącej Deklaracją Podstawowych Praw i Wolności oraz art. 30 Karty Praw Podstawowych Unii Europejskiej (Dz.U. UE.C.2007.303.1)] i zasad współżycia społecznego a także powołanego orzecznictwa Sądu Najwyższego (wyrok Sądu Najwyższego z 4 lipca 2001 r., I PKN 525/00), że roszczenie powoda należało rozpoznać w oparciu o zarzuty dyskryminacyjne, mając na uwadze przebieg dotychczasowego zatrudnienia (ponad 20-letni nienaganny przebieg pracy powoda w służbie cywilnej), ocenę dotychczasowej pracy (pozytywna ocena dotychczasowej pracy powoda, wielokrotnie przechodzącego pozytywną weryfikację pod kątem pracy wykonywanej w Urzędzie Ochrony Państwa). Istotnie, nie było możliwości automatycznego zastosowania art. 144 ustawy o KAS i należało rozważyć czy z obiektywnych, uzasadnionych przyczyn nie zaproponowano powodowi nowych warunków zatrudnienia. Słusznie Sąd Rejonowy zważył, że zgodnie z obowiązującym w tej

kategorii spraw rozkładem ciężaru dowodu powód wykazał fakty uprawdopodobniające zarzut nierównego traktowania w zatrudnieniu, a pozwany pracodawcy nie wykazał, że w swoim postępowaniu kierował się obiektywnymi względami. Zasadnie Sąd pierwszej instancji bowiem zważył, że automatyczne stosowanie art. 144 ustawy o KAS prowadzi do nieuzasadnionego dyskryminowania grupy osób z uwagi na przekonania polityczne, charakter dotychczasowego zatrudnienia i że jest to tym bardziej rażące w odniesieniu do osób, które przez lata, po 1990 r. wykonywały pracę w służbie cywilnej, przechodząc pozytywnie lustrację. Wbrew twierdzeniom apelacji strony pozwanej Sąd wskazał konkretne przyczyny dyskryminacyjne.

Z tych przyczyn Sąd drugiej instancji uznał zarzuty apelacyjne strony pozwanej za chybione.

Powyższy wyrok skargą kasacyjną zaskarżył pełnomocnik strony pozwanej w części oddalającej apelację strony pozwanej oraz nieobciążającej powoda kosztami procesu za drugą instancję.

Skargę kasacyjną oparto na:

a) naruszeniu prawa materialnego, tj. art. 144 ustawy z 16 listopada 2016 r. o Krajowej Administracji Skarbowej przez jego błędną wykładnię polegającą na przyjęciu, iż przepis ten dotyczy tylko i wyłącznie osób nowo zatrudnianych lub przyjmowanych do służby w Krajowej Administracji Skarbowej i nie może być jedyną i samodzielną podstawą wygaszania stosunków pracy tych pracowników, którzy wykonywali pracę dla organów skarbowych, celnych, kontrolnych, czego konsekwencją było jego niezastosowanie do ustalonego w sprawie stanu faktycznego;

b) naruszeniu przepisów prawa materialnego, tj. art. 165 ust. 7 ustawy z 16 listopada 2016 r. przepisy wprowadzające ustawę o Krajowej Administracji Skarbowej przez jego niewłaściwe zastosowanie polegające na uznaniu, że mimo iż powód nie spełniał wymogu określonego w art. 144 ustawy o Krajowej Administracji Skarbowej powinien dostać propozycję nowych warunków zatrudnienia w Krajowej Administracji Skarbowej;

c) naruszeniu przepisów prawa materialnego przez niewłaściwe zastosowanie art. 18^{3a} § 1,2,3 i 4 k.p. w związku z art. 18 k.p. przez przyjęcie, że w

stosunku do pracownika doszło do dyskryminacji w zatrudnieniu i w konsekwencji przyjęcie, że pracownikowi przysługiwało odszkodowanie na podstawie art. 18 k.p.

Wobec powyższych zarzutów skarżący wniósł o:

a) przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania z powołaniem się na okoliczność, że w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne;

b) o uchylenie zaskarżonego wyroku w części oddalającej apelację strony pozwanej i nieobciążającej powoda kosztami procesu za drugą instancję oraz przekazanie sprawy w tej części Sądowi Okręgowemu w Ł. do ponownego rozpoznania,

c) rozpoznanie sprawy na rozprawie z uwagi na występujące w niniejszej sprawie istotne zagadnienie prawne,

d) zasądzenie od powoda na rzecz pozwanej kosztów postępowania kasacyjnego, w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych.

Powód nie wniósł odpowiedzi na skargę kasacyjną.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna nie zasługuje na uwzględnienie.

Na podstawie art. 398¹³ § 1 k.p.c. Sąd Najwyższy rozpoznaje skargę kasacyjną w granicach zaskarżenia oraz w granicach podstaw; w granicach zaskarżenia bierze jednak z urzędu pod rozwagę nieważność postępowania.

Sąd Najwyższy rozpatrujący niniejszą sprawę uznał, iż skarga kasacyjna pozwanego – Izby Administracji Skarbowej w Ł. nie zasługuje na uwzględnienie, chociaż dokonał innej niż Sądy *meriti* oceny i subsumpcji prawnej ustalonego stanu faktycznego. W pierwszej kolejności ustalić należało treść oraz charakter prawny i zasięg regulacji prawnej zawartej w art. 144 ust. 1 ustawy o KAS. Zgodnie z tym przepisem w jednostkach organizacyjnych KAS może być zatrudniona albo pełnić służbę osoba, która nie pełniła służby zawodowej ani nie pracowała w organach bezpieczeństwa państwa wymienionych w art. 2 ustawy z 18 października 2006 r. o ujawnianiu informacji o dokumentach organów bezpieczeństwa państwa z lat 1944 – 1990 oraz treści tych dokumentów (jednolity tekst: Dz.U. z 2020 r., poz. 306 ze zm.) – zwanej dalej ustawą lustracyjną. W kontekście rozpatrywanej sprawy istotne

jest ustalenie znaczenia zwrotu użytego w powołanym przepisie, że w jednostkach organizacyjnych Krajowej Administracji Skarbowej „może być zatrudniona osoba, która nie pełniła służby, ani nie była zatrudniona w organach bezpieczeństwa państwa”. A *contrario* w wymienionych jednostkach organizacyjnych nie może być zatrudniona osoba, która pełniła służbę lub była zatrudniona w organach bezpieczeństwa państwa.

W toku postępowania ujawniły się dwa sposoby odkodowania treści przytoczonego zwrotu. Sądy obydwu instancji oraz strona powodowa zaprezentowały stanowisko, zgodnie z którym oznacza on wymóg selekcyjny rozpatrywany w procesie zatrudniania, będący przesłanką „nowego” zatrudnienia danej osoby w jednostce organizacyjnej KAS. Wskazywać by na to mogła treść ust. 2 powołanego artykułu, który stanowi o obowiązku złożenia przez kandydata do pracy/służby w jednostce organizacyjnej KAS „przy naborze do pracy” oświadczenia dotyczącego pracy lub służby w organach bezpieczeństwa państwa, o którym mowa w ustawie lustracyjnej. Może to sugerować, że ocena spełnienia powyższego wymogu selekcyjnego dokonywana być może tylko na etapie procedury zatrudniania. W efekcie zwrot użyty w ust. 1 art. 144 ustawy o KAS: „może być zatrudniona” dotyczyć ma tylko momentu nawiązania stosunku pracy, a nie podlega już ocenie w trakcie jego trwania. Z kolei strona pozwana stoi na stanowisku, iż analizowany wymóg selekcyjny, że w jednostkach organizacyjnych KAS: „może być zatrudniona osoba, która nie pełniła służby, ani nie była zatrudniona w organach bezpieczeństwa państwa...”, dotyczy nie tylko momentu nawiązania stosunku pracy, lecz także czasu trwania tego stosunku.

Ta rozbieżność stanowisk ma zasadnicze znaczenie dla konsekwencji z nich wywodzonych, a tym samym rozstrzygnięcia rozpatrywanej sprawy. Przyjęcie pierwszego stanowiska przesądzać ma, w rozpatrywanej sprawie, o wadliwości niezaproponowania powodowi nowych warunków zatrudnienia, co miałoby aktualizować rozważania jej w kategoriach praktyki dyskryminacyjnej. Z kolei pozwana uznaje, powołując się na drugi nurt interpretacyjny, że powód w okresie przejściowym reformy administracji skarbowej (od 1 marca do 31 maja 2017 r.), mimo iż pozostawał pracownikiem jednostki organizacyjnej KAS, to podlegał weryfikacji spełniania wymogu określonego w art. 144 ust. 1 ustawy o KAS, a

zatem złożenie przez powoda „pozytywnego” oświadczenia lustracyjnego stosownie do art. 177 pkt 1 ustawy wprowadzającej, mogło stanowić przesłankę nieprzedstawienia mu propozycji dalszego zatrudnienia stosownie do art. 170 ustawy o KAS, co zatem nie mogło stanowić praktyki dyskryminacyjnej.

Analiza gramatyczna i systemowa art. 144 ust. 1 ustawy o KAS skłania do uznania, że kryterium określone w tym przepisie musi być spełnione nie tylko w momencie zatrudniania w jednostce organizacyjnej KAS, lecz także w trakcie trwania takiego zatrudnienia, w tym w okresie przejściowym reformowania administracji skarbowej; może więc, a nawet powinno być ono weryfikowane niejako na bieżąco. Analizowany zwrot „może być zatrudniona” gramatycznie może być rozumiany zarówno jako moment zatrudniania, jak i jako czas jego trwania. Wniosek ten znajduje wsparcie z jednej strony w art. 144 ust. 1 ustawy o KAS, z drugiej zaś w art. 177 pkt 2 ustawy wprowadzającej. Pierwszy z przepisów wymaga złożenia stosownego oświadczenia przez kandydata do pracy, drugi zaś dotyczy osoby już zatrudnionej. Inne rozumienie analizowanego zwrotu, proponowane przez stronę powodową, prowadziłoby do paradoksalnej sytuacji, w której pełnienie służby zawodowej albo praca w organach bezpieczeństwa byłyby okolicznościami dyskwalifikującymi kandydata do służby/pracy, zaś aprobowanymi w stosunku do osoby już zatrudnionej. Trudno uznać, że taki zamiar mógł przyświecać racjonalnemu prawodawcy.

Powyższe rozważania nie prowadzą jednak do uznania zasadności skargi kasacyjnej. Nie ulega bowiem wątpliwości, że złożenie przez kandydata do pracy albo pracownika/funkcjonariusza w jednostce organizacyjnej KAS stosownego, pozytywnego oświadczenia lustracyjnego jest dla niego dyskwalifikujące i uniemożliwia nie tylko podjęcie zatrudnienia w jednostce organizacyjnej KAS, lecz także dalsze pozostawanie w zatrudnieniu w takiej jednostce w razie wcześniejszego nawiązania stosunku zatrudnienia, jeszcze przed złożeniem oświadczenia lustracyjnego. Nie można natomiast uznać, że niezłożenie oświadczenia lustracyjnego w terminie określonym w art. 177 ustawy wprowadzającej (do 31 marca 2017 r.) nie jest sankcjonowane prawnie, albowiem „brak jest wskazania przez ustawodawcę ewentualnych sankcji związanych z jego (oświadczenia – przyp.) brakiem albo przekroczeniem terminu jego złożenia (np. z

powodu choroby lub innych niezależnych od osoby zdarzeń.)". Złożenie stosownego oświadczenia lustracyjnego, o którym mowa w art. 177 pkt 1 ustawy wprowadzającej, jest obowiązkiem pracownika/funkcjonariusza. Jeżeli pracownik/funkcjonariusz nie wywiąże się z tego obowiązku z przyczyn przez siebie zawinionych, aktualizować to będzie przewidziane prawem sankcje za zawinione naruszenie obowiązków pracowniczych/służbowych. Jeżeli natomiast naruszenie tego obowiązku ma charakter niezawiniony, to pracownik/funkcjonariusz odpowiedzialności prawnej oczywiście nie ponosi, lecz musi obowiązek ten zrealizować bezpośrednio po ustąpieniu przeszkód i dopiero brak dopełnienia tego obowiązku dopuszcza zastosowanie wobec niego sankcji pracowniczych/służbowych. W żaden sposób nie można uznać terminu określonego w art. 177 ustawy wprowadzającej za termin zawity. Jest to termin względnie wiążący, w warunkach wyżej wskazanych, dla pracownika/funkcjonariusza i wiążący dla pracodawcy w tym znaczeniu, że jego niedochowanie rodzi dla niego powinność podjęcia określonych działań prawnych.

Wymóg określony w art. 144 ust. 1 ustawy o KAS ma charakter bezwzględnie obowiązujący. Oznacza to nie tylko niemożność, jak już wcześniej wyjaśniono, nawiązania stosunku pracy/służbowego w jednostce organizacyjnej KAS z osobą, która złożyła „pozytywne” oświadczenie lustracyjne, lecz także niemożność trwania stosunku pracy/służbowego osoby, która w czasie zatrudnienia (art. 177 ustawy wprowadzającej) złożyła takie oświadczenie.

W konsekwencji, w realiach rozstrzyganej sprawy, rodziło to po stronie pracodawcy – jednostki organizacyjnej KAS obowiązek niezwłocznego wypowiedzenia stosunku pracy pracownikowi, który złożył takie oświadczenie lustracyjne; jest to obligatoryjna przesłanka wypowiedzenia mu stosunku pracy. W rozpatrywanej sprawie powód złożył „pozytywne” oświadczenie lustracyjne 22 marca 2017 r. Oznacza to, że pracodawca z zachowaniem najbliższego terminu wypowiedzenia powinien rozwiązać z nim stosunek pracy. To jest ten właściwy instrument prawny działania pracodawcy w powstałej sytuacji. Nie było natomiast właściwe wykorzystywanie tu konstrukcji wygaśnięcia stosunku pracy przewidzianej w art. 170 ust. 1 ustawy wprowadzającej. Stwierdzenie wygaśnięcia stosunku pracy z powołaniem się na art. 144 ustawy o KAS jest niezgodne z prawem i w

związku z tym, stosownie do art. 67 k.p., mają tu odpowiednie zastosowanie przepisy art. 56 – 61 k.p. W szczególności chodzi o art. 56 § 1 k.p. stanowiący o prawie do odszkodowania.

Mimo iż ocena prawna i subsumpcja przepisów dokonane przez Sąd Najwyższy są odmienne niż te, których dokonały Sady pierwszej i drugiej instancji, to finalnie zapadły w sprawie wyrok uznać należy za słuszny. Powodowi przyznano odszkodowanie w wysokości trzymiesięcznego wynagrodzenia, opierając rozstrzygnięcie na art. 18^{3d} k.p., tymczasem powodowi przysługuje roszczenie o odszkodowanie w tej samej wysokości na podstawie art. 58 k.p.

Kierując się przedstawionymi motywami oraz opierając się na treści art. 398¹⁴ k.p.c., Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji swego wyroku.